http://www.sworld.com.ua/index.php/uk/modern-control-technology-c112/11886-c112-148

10. Cherneyko L. O. *Linguophilosophical analysis of the abstract noun* [Lingvo-filosofskiy analiz abstraktnogo imeni]. M. : MGU, 1997. 326 p.

RESOURCES

(Bibliia) *Bible or books of the Bible – Old and New Testament translated anew from Hebrew and Greek languages* [Bibliia abo knyhy Sviatoho Pysma Staroho i Novoho Zapovitu iz movy davnoievreiskoi y hretskoi nanovo perekladenai] / Per. I. Ohienka. K., 1992. – 1255 p.

Дата надходження до редакції – 04.05.2018 р.

Дата затвердження редакцією – 11.06.2018 р.

УДК 81'255.4'42-115:82-97

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2018.36.154-169>

Дзера О.В.

БІБЛІЙНА КОНЦЕПТОСФЕРА ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ІДЮСТИЛЮ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ТА ЇЇ РЕВЕРБАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНСЬКИХ БІБЛІЙНИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Анотація. У статті запропоновано аналіз українських перекладів Святого Письма крізь призму Шевченкової метабіблійної образності. Опосередкованою ланкою між Біблією – прототекстом і біблійними метатекстами є національні переклади Святого Письма, що визначають специфіку формування національних біблійних концептосфер унаслідок численних девіацій давньоєврейського та грецького першоджерел. Наслідки такої варіативності універсального спостерігаємо як у національній фразеології, так і в індивідуально-авторських інтерпретаціях Книги Книг. Пропонуємо термін рекурсивна девіація для визначення вербалізації біблійного концепту в національних біблійних перекладах під впливом художнього метабіблійного інтертексту. Невіддільною складовою української

біблійної концептосфери є метабіблійні твори Тараса Шевченка, про що, зокрема, свідчить використання їхніх образів у перекладі 1963 року, відомого під назвою "Римська Біблія" та у першому повному перекладі Біблії українською, виданого Британським Біблійним Товариством 1903 року. Головним джерелом вербалізації біблійних концептів для Т. Шевченка слугувала церковнослов'янська Єлизаветинська Біблія 1751 року, однак актуалізовані біблійні концепти завжди нашаровували національно-забарвлені смисли і доповнювалися новими структурними (наприклад, заперечна форма - не "неситий") і лексичними (наприклад, лексема "лютий") вербалізантами. Отже, для українців рекурсивним біблійним інтертекстом стала творчість Тараса Шевченка. Характерною ознакою його ідіостилу є вербалізація біблійних концептів через накладання біблійних і національних смислів. Стаття постулює необхідність осмислення Шевченкової поезії як цілісного біблійного інтертексту, що не лише інтерпретує національний біблійний канон, а й творить його.

Ключові слова: біблійна концептосфера, рекурсивна девіація, метабіблійні образи, вербалізація біблійних концептів, одомашнення.

Інформація про автора: Дзера Оксана Василівна – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура; Львівський національний університет імені Івана Франка.

Електронна адреса: oksana.dzera@yahoo.com.

Oksana V. Dzera

BIBLICAL CONCEPTUAL SPHERE AS A COMPONENT OF TARAS SHEVCHENKO'S IDIOSTYLE AND ITS REVERBALIZATION IN UKRAINIAN BIBLE TRANSLATIONS

Abstract. The article elaborates the analysis of Ukrainian translations of the Holy Scripture through the prism of Shevchenko's metabiblical images. Biblical conceptual sphere is defined as a fragment of biblical picture of the world shaped on the basis of Old Hebrew, less frequently Old Greek imagery and represented by the totality of concepts which are connected through overlapping, interrelation, hierarchy and opposition and are thematically grouped. Verbalizers of biblical concepts

contain the complex accumulation of senses reflecting correlations between God and people through specific world perception of ancient Hebrews. The mediating link between the Bible prototext and biblical metatexts is created by national translations of the Holy Scripture that shape national biblical conceptual spheres via multiple deviations of the Hebrew and Greek sources. The deviations affect national phraseology as well as individual authors' interpretations of the Book of Books. Special attention is devoted to recursive deviation which manifests itself when a national biblical conceptual sphere and even national translations of the Bible contain elements of authors' biblical intertexts. Taras Shevchenko's poetry is viewed as the primary Ukrainian recursive biblical intertext. His idiostyle is characterized by the verbalization of biblical concepts through overlapping biblical and nationally-bound senses. Metabiblical images of Shevchenko's idiostyle are tracked down to the Bible translation done by I. Khomenko and edited by I. Kostetskyj and V. Barka. The editors who represented the baroque tradition of the Ukrainian translation domesticated Khomenko's version and introduced into it elements of the Ukrainian metabiblical conceptual sphere, predominantly Shevchenko's metabiblical images. I. Khomenko himself did not approve of this strategy and regarded it as a violation of the Word of God. Yet the monastic order of St. Basil the Great that commissioned this translation did not consult the translator before publishing its edited version.

Similar domesticating strategy is observed in the first Ukrainian complete translation of the Bible done by P. Kulish, I. Puluji, and I. Nechuj-Levyckij in 1903. Shevchenko's influence is particularly felt in epithets specifying key biblical images, such as enemy (люмиї / fierce) and heart (мухе / meek). Though each book of the Holy Scripture in this translation is ascribed to only one translator of the three it seems logical to surmise that P. Kulish, the founder of the baroque translation tradition in Ukraine, was the first to draw images from Shevchenko's metabiblical conceptual sphere.

The article postulates the necessity to perceive Shevchenko's poetry as a complete Biblical intertext which not only interprets national biblical canon but also generates it.

Key words: *biblical conceptual sphere, recursive deviation, metabiblical images, verbalization of biblical concepts, domestication.*

Information about author: *Dzera Oksana Vasylyvna – PhD, associate professor; associate professor of Hryhoriy Kochur department of Translation Studies and Contrastive Linguistics; Ivan Franko national university of Lviv.*

E-mail: *oksana.dzera@yahoo.com.*

Дзера О.В.

БИБЛЕЙСКАЯ КОНЦЕПТОСФЕРА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ИДИОСТИЛЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКО И ЕЕ РЕВЕРБАЛИЗАЦИЯ В УКРАИНСКИХ БИБЛЕЙСКИХ ПЕРЕВОДАХ

Аннотация. *Статья анализирует влияние метабиблейской образности Тараса Шевченко на украинские переводы Священного Писания, которые служат связывающим звеном между Библией–прототекстом и библейскими художественными метатекстам. Обычно эта связь является прокурсивной, то есть именно национальный перевод Библии определяет специфику формирования национальных библейских концептосфер в результате многочисленных девиаций древнееврейского и греческого первоисточников. Следствия такой вариативности универсального наблюдаем в национальной фразеологии и в индивидуально авторских интерпретациях Книги Книг. Однако в редких случаях наблюдаем девиацию, для определения которой предлагаем термин рекурсивная девиация. Этот тип девиации предполагает вербализацию библейского концепта под влиянием художественного библейского интертекста. Для украинцев таким рекурсивным библейским интертекстом стало творчество Тараса Шевченко. Характерной чертой его идиостиля считаем пересечение библейских и национальных смыслов. Переводчики Священного Писания, а иногда и редакторы перевода использовали библейскую метаобразность Т. Шевченко и соответственно одомашнивали стиль украинских Библий, приближая его к целевому читателю.*

Статья постулирует необходимость осмысления поэзии Т. Шевченко как целостного библейского интертекста, который не только интерпретирует национальный библейский канон, но и создает его. Автору статьи удалось проследить несколько очевидных заимствований из Т. Шевченко в переводах П. Кулиша, И. Пулюя и И. Нечуй-Левицкого (1903) и И. Хоменко (1963). В первую очередь одомашнивание выражалось в добавлении в библейский текст Шевченковых аксиологически-маркированных эпитетов, напр. "лютый" и "тихий". Стоит отметить, что одомашнивания в данном случае не нарушают требования высокого библейского стиля, а всего лишь адаптирует его в соответствии с новыми поэтическими

принципами. Похожая модель одомашнивания актуализируется в каноническом английском переводе – Библии короля Якова (1611).

Ключевые слова: библейская концептосфера, рекурсивная девиация, метабиблейские образы, вербализация библейских концептов, одомашнивание.

Информация про автора: Дзера Оксана Васильевна – кандидат филологических наук, доцент; доцент кафедры переводоведения и контрастивной лингвистики имени Григория Кочура; Львовский национальный университет имени Ивана Франко.

E-mail: oksana.dzera@yahoo.com.

У тексті Старого Заповіту формується біблійна концептосфера, особливий спосіб сприйняття й ментальної категоризації довкілля давніми гебреями, і стає джерелом омовлення Божественного одкровення. Уперше термін *концептосфера* за аналогією до ноосфери та біосфери Володимира Вернадського застосував Дмитро Ліхачов, розуміючи його як сукупність потенцій, що відкриваються в словниковому запасі окремої людини та всієї мови загалом [7, с. 282]. Власне розуміння терміну *біблійна концептосфера* формулюємо на основі дефініцій Зинаїди Попової та Тетяни Космеди, які визначають концептосферу як "[...] сукупність концептів, які перебувають між собою у відносинах перетину, об'єднання, ієрархії, що складають опозиції та кластери" [8, с. 36]; "[...] фрагмент концептуальної картини світу (ККС), сформований на основі уявлень людини та репрезентований сукупністю одиниць пам'яті (концептів), що групуються за тематичною ознакою" [5, с. 31–32]. Відповідно *біблійна концептосфера* – це фрагмент біблійної картини світу (БКС), сформований на основі давньогебрейських, рідше давньогрецьких уявлень та репрезентований сукупністю концептів, що перебувають у відносинах перетину, об'єднання, ієрархії та опозиції і групуються за тематичною ознакою. Термін *концепт* розуміємо згідно інтегративним підходом, що уможливує вивчення концепту в лінгвістичній, логічній, психологічній та культурологічній площинах: "концепт – це елементарна складова частина (смысл концептосферы), що

..... становить багатомірне культурно значуще соціопсихічне утворення у колективній свідомості та опредмечується у тій або тій мовній формі" [5, с. 41].

Вербалізанти біблійних концептів репрезентують складне нашарування смислів, що відображають відносини людини з Богом через особливе сприйняття світу давніми гебреями. Концепція непорушності сакрального послання, "ідеал неспотвореної трансляції слова Бога", як видається, заперечує можливість концептуальних девіацій біблійного тексту в перекладі. Як зазначив Ганс Блюменберг, оскільки для раввинських текстів Тора стала Божим планом світу, "те, що відбувається з текстом, у дбайливій ретельності чи, навпаки, недбалості передання відбувається також і зі світом", отже, зміна однієї літери священної книги може зруйнувати весь світ [3, с. 45–46]. Водночас у християнстві образ Христа, "лик втіленого Логоса", – значно важливіший, ніж текст Євангелій, що за своєю суттю є лише "записами" про Нього [1, с. 207]. Відповідно на різночасові й різномовні переклади Святого Письма накладаються нові принципи ментального осмислення й категоризації довкілля, наслідком чого стають певні девіації, що впливають на формування *національних біблійних концептосфер*.

Національну біблійну концептосферу доповнюють сакральні для цієї нації метабіблійні інтертексти, які можуть продукувати *рекурсивну девіацію*, коли перекладачі Біблії актуалізують індивідуально-авторські метабіблійні образи. В Україні таку концептотворчу функцію виконує поезія Тараса Шевченка, де тісно переплітається біблійне, національне й особисте. В ідіолекті Т. Шевченка знаходимо унікальні приклади біблійних висловів, що сформували своєрідний національний біблійний канон і перейшли в українські переклади Біблії ХХ століття.

Шевченкові біблійні "подражання", передусім цикл "Давидові псалми" – одна з найбільш досліджуваних шевченкознавчих тем (праці А. Власенко-Бойцун, І. Даниленко, В. Домашовця, Л. Кисельової, В. Коптілова, Р. Коропецького,

М. Ласло-Куцюк, М. Павлюка, В. Радущького, С. Росовецького, В. Щурата). Однак дослідники передусім зосереджують увагу на жанровому визначенні Шевченкових інтерпретацій Біблії та особливостях його метабіблійного ідіостилю.

Мета даної статті – простежити вплив метабіблійних образів Т. Шевченка на формування української біблійної концептосфери, зокрема й на українські переклади Святого Письма

Шевченкова метабіблійна концептосфера побудована на бінарності аксіологічних концептів ПРАВЕДНІСТЬ і ГРІХОВНІСТЬ, що актуалізуються у вигляді мікроконцептів-дихотомій, як-от: *свій–чужий, щирий–лукавий, добрий–злий, тихий–гордий* тощо. У псалмах та "подражаннях" Т. Шевченко трансформує біблійні концепти, нашаровуючи національну інформацію і вербалізуючи в системно-повторюваних ключових словах, що створюють своєрідний *кругообіг образів* (термін Михайлини Коцюбинської [6, с. 80]) у Шевченковій поетиці загалом. Уже через неї ці постійні образи набувають статусу культурних концептів, репрезентуючи українську культуру, а згодом і українську мовну картину світу. При цьому, на рівні рецепції вони функціонують як Шевченкові, народнопоетичні й біблійні концепти водночас, адже кілька поколінь українців пізнавали Біблію і насамперед Старий Заповіт через "Кобзар".

Вербалізацію Шевченкових метабіблійних концептів спостерігаємо передусім у третьому повному перекладі Святого Письма, що вийшов друком 1963 року за сприяння Чину св. Василя Великого, найбільшого українського монашого згромадження. Переклад видали в Римі, тому цю Біблію, традиційно в червоній обкладинці, ще називають "Римською Біблією".

Близько 12-ти років над ним працював о. Іван Хоменко, вдумливий філолог, блискучий знавець класичних (гебрейської, грецької, латинської), а також сучасних (французької, англійської, італійської і німецької) мов.

У передмові до перекладу вказано, що джерелом для відтворення Старого Заповіту слугувало 6-е видання "Biblia

Hebraica" Р. Кіттеля. І. Хоменко перекладав і второканонічні книги, відсутні в масоретському тексті, використовуючи Септуагінту. Новий Заповіт перекладено за критичним виданням, яке підготував єзуїт Августин Мерк і видав Папський Біблейський інститут 1948 року [15, с. XVI–XVII].

Перший варіант перекладу ретельно опрацювала Комісія, що складалася з ченців Василянського Чину. Члени Комісії усталили й технічно оформили текст, доповнивши його заголовками, підзаголовками, вступними статтями і примітками. Переклад послідовно дотримувався академічного правопису 1929 року. Мовно-літературну редакцію тексту зробив Ігор Костецький, за винятком Одкровення (Об'явлення), що його опрацював Василь Барка. Консультації щодо мовних питань надав Михайло Орест-Зеров. Хоча за задумом цей перекладацький проект мав стати першим повним католицьким Святим Письмом українською на противагу православно-протестантському перекладу І. Огієнка, всі літературні редактори Римської Біблії були православними, а двоє з них – уродженцями Полтавщини, діалект якою заклав основу сучасної української літературної мови. Крім того, редактори були представниками *барокової* течії українського перекладу, для якої характерний мовний експеримент та звертання залучення в переклад інтекстів сприймаючої культури. У передмові до перекладу сказано, що багатство лексики в першотексті І. Хоменка значно полегшувало роботу редактора і суто художнє редагування обмежалося двома книгами – Сираха та Євангелія від Йоана [15, с. XVII]. Проте сам І. Хоменко вважав, що його переклад "зіпсували" й одразу після публікації висловлював бажання видати виправлену версію [2, с. 266]. Вже після видання Святого Письма 1963 року І. Хоменко вніс правки, переважно стилістичні, у власний примірник. Перекладача настільки обурили неузгоджені з ним редакторські коректури, що на титульній сторінці він навіть викреслив своє ім'я і переправив "переклад тексту" на "переспів". Не пошкодував перекладач і гнівних коментарів у бік літературних редакторів: "Цілком зіпсоване", "Гріх! Жах!", "Гірше калічити

Святе Письмо не можна", "Horrendum!" "Викинути весь цей переклад! Взяти рукопис!" тощо [2, с. 266]. Очевидно, що редактори робили літературну редакцію, не зважаючи на оригінал. Наслідком такого підходу стала "одомашнена" Біблія, одомашнена не в сенсі зниження стилю, а в сенсі імпліцитної транспозиції в реєстр української етностилістики. Редактори перекладу вміло вплели в текст Святого Письма елементи українського фольклору й метабіблійних творів українських класиків, насамперед Тараса Шевченка.

Для прикладу, повторюваний вираз *враг мой із 12 (13) псалма* – єдине означення нечестивих у церковнослов'янському перекладі та в єврейському тексті (єврейське *‘owueb* – "той, хто ненавидить; супротивник" [698]). Натомість Т. Шевченко доповнив цю скупку образну характеристику повторюваним емоційно-оцінювальним епітетом "лютий", що символізує крайню жорстокість; порівняймо: "*доколѣ вознесетсѣ **врагѣи мой на ма***" (Біблія, *Пс.* двд⁸, ві: ѿ) – "*Доки буде **ворог лютий** // На мене дивитись // І сміятись!*" (Т. Шевченко, т. 1, с. 258). Проте, що Шевченків образ став культурним концептом свідчать його вживання як ілюстрації до статті "лютий" у словнику Б. Грінченка (Б. Грінченко, т. 2, с. 390) та в перекладі Псалтиря із Римської Біблії: "***Вороги мої люті** кругом мене обсіли*" (Святе Письмо, пер. І. Хоменка, Пс. 17: 9); порівняймо: "***Врази мои** дѣи⁸мою **идержаша***".

Рекурсивною девіацією вважаємо і п'ятикратно повторюване у творах Т. Шевченка словосполучення *неситі очі*, заперечна форма якого позначена впливом біблійного стилю ("Сон", "І мертвим, і живим...", "Маленькій Мар'яні", "Тим неситим очам...", "Кавказ"). Можливим джерелом цього образу є Книга Сираха 31 :13–14: "*Сѣл ли еси при трапѣзѣ **вѣщцѣи**, не развѣрзи на ней гортани твоѣ **и не рци**: мно⁸ на ней **єсть**. Помани, тако **єло єсть око лудѣ**каво". У наведеному вірші словосполучення *око лудѣкаво*, як і *несите око* в Т. Шевченка, вербалізує ПОЖАДЛИВІСТЬ як один із семи смертних гріхів.*

У Римській Біблії ужито саме вислів Т. Шевченка, а не вираз із церковнослов'янського тексту, порівняймо: "*Пам'ятай:*

несите око — це річ погана". Зазначимо, однак, що Книга Сираха у цьому перекладі зазнала найбільшого редакторського втручання з боку І. Костецького, тому буде справедливіше приписати цей елемент одомашнення йому, а не І. Хоменкові. Порівняймо переклад Р. Турконяка: *"Згадай, що зле око — погане"* й переклад Патріарха Філарета: *"Пам'ятай, що заздре око — зла річ"*. У книзі "Біблійна мудрість у латинських афоризмах" цей вірш з Книги Сираха в перекладі І. Хоменка зіставлено з латинським крилатим висловом *Oculi avidiores sunt, quam venter* (*Очі жадібніші, ніж живіт*) (Ю. Цимбалюк, с. 242). Примітно, що зв'язок між латинським і біблійним висловами можна простежити передусім через цей переклад, опосередкований Шевченковим текстом.

Ще один біблійний метаобраз виникає на основі актуалізації лексеми *тихий* — одного з найчастотніших ключових слів Шевченкової поезії. Власне знову його важко назвати метаобразом, адже, як і в попередніх випадках, він сам стає джерелом національної біблійної образності в деяких українських перекладах Біблії. Слово *тихий* у контексті всього "Кобзаря" — багатозначне: від блаженства "тихого раю" до затаєної люти "тихого і тверезого" лицеміра, що "нишком у куточку гострить ніж на брата". Проте у контексті "Давидових псалмів" *тихий* — номінація праведника (як у Псалмі 81 — *"І виведіть із тісноти // На волю тихих"* (Т. Шевченко, т. 1, с. 261)) чи навіть ознака святості (як у псалмі 149 — *"Преподобнії во славі // І на тихих ложах // Радуються, славословлять, // Хвалять ім'я Боже"* (т. Шевченко, т. 1, с. 263)). Можливо, саме під впливом Т. Шевченка, образ *блаженства тихих* з'являється в першому українському перекладі Євангелій П. Морачевського, Біблії 1903 року та перекладі І. Хоменка; порівняймо: *"Блаженні тихий, бо вони осягнуть землю"* (Святе Євангеліє, Мт. 5: 5), *"Блаженні тихі, бо такі осядуть землю"* (Біблія 1903 р., Мт. 5: 5); *"Блаженні тихі, бо вони успадкують землю"* (Святе Письмо, пер. І. Хоменка, Мт. 5: 5) Для прикладу, церковнослов'янський варіант — блажени кротціє, переклади І. Огієнка, Патріарха Філарета і Р. Турконяка — *блаженні*

лагідні. Відтворюючи образ праведника з Шевченкового Псалма 81, англійська перекладачка Віра Річ зупинилася на слові *meek*, що входить до переліку блаженств у Біблії короля Якова; порівняймо.: "*Blest are the meek: for they shall inherit the earth*" (King James Bible, Mt 5: 4) – "*Go, bring forth those that are meek // From narrow confines into freedom*" (Т. Shevchenko, с. 190). Цікавим видається коментар у "Біблійному словнику" Томаса Нельсона: "Схиляння перед Богом і лагідність до людей, що впливає з визнання всемогутності Бога. Слабкість і *meekness* (тихість, лагідність. – О. Д.) – не одне і те ж. Слабкість впливає з негативних ознак, таких як брак сили чи мужності. *Meekness* – результат свідомого вибору людини. Це контрольована сила і мужність у поєднанні з добротою" (переклад авт. – О. Д.) (Т. Nelson). Видається, що саме такі смисли заклад у свій біблійний метаобраз *тихих праведників* Т. Шевченко. Вірі Річ удалося розкодувати як авторські, так і глибинні біблійні смисли цього концепта.

Ще очевиднішим впливом Т. Шевченка видається вираз *тихе серце*, що його І. Пулюй увів у переклад Псалтиря за відсутності відповідника в оригіналі: "*Вповай тихим серцем на Господа, і дожидай його*" (Біблія 1903 р., Пс. 37: 7) (у Т. Шевченка цей образ повторюється двічі). Отже, спостерігаємо, що в метабіблійних контекстах Шевченкових поезій слово *тихий* не лише нашаровує біблійні смисли, а й продукує їх. Зауважимо, що І. Пулюй перекладав у тандемі з П. Кулішем, який заклад підгрунтя барокової течії. У перекладах П. Куліш послідовно впроваджував теорію староруської мови, що стала своєрідною реакцією на офіційну теорію "общерусского языка". На думку І. Франка, ця теорія заснована на "хибнім розумінні української мови": П. Куліш "[...] відцурався також живої української людської мови і пробував сконструювати собі, спеціально для перекладів, якусь "староруську" українську з ніби архаїчним, а насправду церковним та московським забарвленням" [9, т. 35, с. 407]. Проте вже М. Зеров крізь відбиток "дещо антикварного і архаїчного", що надто сильно відчувався тодішніми читачами й

критиками, роздивився суть Кулішевої теорії – "синтез народнопоетичного багатства з відгомонами старої [...] книжної традиції" [4, с. 283], "виращування на його (пісенного стилю. – О. Д.) ґрунті "художньо-кунштовного слова"" [4, с. 283]. Цю думку розвиває А. Даниленко і розглядає П. Куліша як "справжнього уніфікатора двох частин України" [10, с. 385], який прагнув синтезувати книжну давньоукраїнську мову з регіональними діалектами, проте не знайшов підтримки серед сучасників.

Висновуємо: у творах Т. Шевченка формується особлива метабіблійна концептосфера, компоненти якої яких багаторазово вербалізуються не лише в псалмах і "подражаніях", але й у контексті повного "Кобзаря". Ці повторювані слова актуалізують смисли власне біблійних концептів, омовлених у церковнослов'янському перекладі Біблії, однак при цьому нашаровують нові, національно-забарвлені смисли. Повторюваність цих лексем у контексті Шевченкової метабіблійної і позабіблійної творчості виводить їх на рівень символів, а згодом і культурних концептів, які вибудовують нову українську біблійну концептосферу, вплив якої простежується в українських перекладах Святого Письма. Таким чином, дана розвідка відкриває перспективу дослідження українських біблійних перекладів крізь призму сприймаючої полісистеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аверинцев С. Поэтика ранневизантийской литературы. Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2004. 480 с.
2. Барщевський Т. Переклади Біблії церковнослов'янською і українською мовами. *Міжнародний біблійний коментар. Католицький та екуменічний коментар на XXI століття*: у 6-ти т. / відп. ред. В. Р. Фармер. Львів: Свічадо, 2017. Т. 1. С. 244–270.
3. Блюменберг Г. Світ як книга / пер. з нім. В. Єрмоленка. Київ: Лібра, 2005. 544 с.
4. Зеров М. Твори : в 2 т. Київ: Дніпро, 1990. Т. 2: Історико-літературні та літературознавчі праці / упоряд. Г. Кочура, Д. Павличка. 601 с.

5. Космеда Т., Плотнікова Н. В. Лінгвоконцептологія: мікроконцептосфера СВЯТКИ в українському мовному просторі. Львів: ПАІС, 2010. 408 с.
6. Коцюбинська М. Кругообіг образів. *Мої Обрії*: у 2 т. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2004. Т. 1. С. 80–94.
7. Лихачев Д. Концептосфера русского языка. *Русская словесность. От теории словесности к структуре текста: антология* / под общ. ред. В. Нерознака. Москва: Academia, 1997. С. 280–287.
8. Попова З., Стернин И. Очерки по когнитивной лингвистике. Воронеж: Истоки, 2001. 191 с.
9. Франко І. Я. Зібрання творів: у 50 т. / редкол.: Є.П. Кирилюк (голова) та ін. Київ: Наук. думка, 1980–1986. Т. 26–50: Науково-критичні праці.
10. Danylenko A. From the Bible to Shakespeare. Pantelejmon Kuliš (1819– 1897) and the formation of literary Ukrainian. Boston: Academic Studies Press, 2016. 447 p.

ДЖЕРЕЛА

11. Біблія. Книги Святого Письма Старого та Нового Завіту / [пер. Р. Турконяк]. Київ: Укр. Біблійне Товариство, 2013. 1213 с.
12. Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета на церковнославянском языке. Москва: Российское Библейское Общество, 2001. 176 с.
13. Біблія. Книги Священного Писання Старого і Нового Завіту / [пер. Патріарх Філарет]. Київ: Видання Київ. Патріархату, 2004. 1407 с.
14. Святе Євангеліє / [пер. П. Морачевський]. Київ: Видавн. дім "Простір", 2007. 63 с.
15. Святе Письмо Старого та Нового Завіту / [пер. І. Хоменко]. Ватикан: Editorial Verbo Divino, 1990. 1422 с.
16. Святе Письмо Старого та Нового Завіту / [пер. П. Куліш, І. Левицький та І. Пулюй]. Київ: Укр. Біблійне Товариство, 2003. 1164 с.
17. Словарь української мови: у 4 т. / упоряд. з додат. Б. Грінченко. Репринт, 1907. Київ: Вид-во Довіра – УНВЦ "Рідна мова", 1997. Т. 1–4.
18. Цимбалюк Ю., Кобів Й., Смурова Л., Латун Л. Біблійна мудрість у латинських афоризмах українською і англійською мовами: наук.-навч. посіб. Вінниця: НОВА КНИГА, 2003. 410 с.

19. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: у 12 т. / упоряд. та авт. комент. В. С. Бородин та ін; редкол.: Є. П. Кирилюк (голова) та ін. Київ: Наук. думка, 1989–1991. Т. 1–12.
20. Biblesoft's New Exhaustive Strong's Numbers and Concordance with Expanded Greek-Hebrew Dictionary. Biblesoft and International Bible Translators, Inc. 1994.
21. Nelson's Illustrated Bible Dictionary. PC Study Bible. Thomas Nelson Publishers, 1986. Biblesoft and International Bible Translators, Inc., 1994.
22. Shevchenko T. Kobzar / [transl. by Vera Rich]. Kyiv: Mystetstvo, 2013. 335 p.
23. The Holy Bible (the King James Version). London: Trinitarian Bible Soc., s. a., 1152 p.

REFERENCES

1. Averincev S. *The Poetics of Early Byzantine Literature*. [Pojetika rannevizantijskoj literatury]. Sankt-Peterburg: Azbuka-klassika, 2004. 480 p.
2. Barshhevs'kij T. *Church-Slavonic and Ukrainian Translations of the Bible* [Pereklady Bibliji cerkovnoslov'jans'koju i ukrajins'koju movamy]. Mizhnarodnyj biblijnyj komentar, katolyc'kij ta ekumenichnyj komentar na XXI stolittja: u 6-ty t. / vidp. red. V. R. Farmer. Ljviv: Svichado, 2017. T. 1. P. 244–270.
3. Bljumenberg Gh. *The World as a Book* [Svit jak knygha] / per. z nim. V. Jermolenka. Kyjiv: Libra, 2005. 544 p.
4. Zerov M. *Works*: [Tvory]: v 2 t. Kyjiv: Dnipro, 1990. T. 2: Istoryko-literaturni ta literaturoznachni praci / uporjad. Gh. Kochura, D. Pavlychka. 601p.
5. Kosmeda T., Plotnikova N.V. *Linguoconceptology: Conceptual microsphere CHRISTMAS in the Ukrainian Lingual Space*. [Linghvoconceptologhija: mikrokonceptosfera SVIATKY v ukrajins'komu movnomu prostori]. Ljviv: PAJiS, 2010. 408 p.
6. Kocjubyn's'ka M. *The circuit of Images* [Moji Obriji]: u 2 t. Kyjiv: DUKh I LITERA, 2004. T. 1. P. 80–94.
7. Lihachev D. *Conceptual Sphere of the Russian Language. Russian Linguistics. From Linguistic Theory to the Structure of the Text: Anthology* [Konceptosfera russkogo jazyka. Russkaja slovesnost'. Ot teorii slovesnosti k strukture teksta]: antologija / pod obshh. red. V. Neroznaka. Moskva: Academia, 1997. P. 280–287.

8. Popova Z., Sternin I. *Esseys on Cognitive Linguistics*. [Ocherki po kognitivnoj lingvistike]. Voronezh : Istoki, 2001. 191 p.
9. Franko I. *The Collection of Works* [Zibrannja tvoriv] : u 50 t. / redkol.: Y.P. Kyryljuk (golova) ta in. Kyjiv : Nauk. dumka, 1980–1986. T. 26–50 : Naukovo-krytychni praci.]
10. Danylenko A. From the Bible to Shakespeare. Pantelejmon Kuliš (1819– 1897) and the formation of literary Ukrainian. Boston: Academic Studies Press, 2016. 447 p.

RESOURCES

11. *Bible. The Books of the Holy Scripture of the Old and New Testament* [Biblija. Knyghy Svjatogho Pysjma Starogho ta Novogho Zavitu / [per. R. Turkonjak]. Kyjiv: Ukr. Biblijne Tovarystvo, 2013. 1213 p.
12. *Bible. The Books of the Holy Scripture of the Old and New Testament in Church-Slavonic* [Byblyja. Knyghy Svjashhennogho Pysanyja Vetkhogho y Novogho Zaveta na cerkovnoslavjanskom jazyke]. Moskva: Rossyjskoe Byblejskoe Obshestvo, 2001. 176 p.
13. *Bible. The Books of the Holy Scripture of the Old and New Testament* [Biblija. Knyghy Svjashhennogho Pysannja Starogho i Novogho Zavitu / [per. Patriarkh Filaret]. Kyjiv: Vydannja Kyjiv. Patriarkhatu, 2004. 1407 p.
14. *The Holy Gospel* [Svjate Jevangelije] / [per. P. Morachevskij]. Kyjiv: Vydavn. dim "Prostir", 2007. 63 p.
15. *Bible. The Books of the Holy Scripture of the Old and New Testament* [Svjate Pysjmo Starogho ta Novogho Zavitu / [per. I. Khomenko]. Vatykan: Editorial Verbo Divino, 1990. 1422 p.
16. *Bible. The Books of the Holy Scripture of the Old and New Testament* [Svjate Pysjmo Starogho ta Novogho Zavitu / [per. P. Kulish, I. Levycykj ta I. Puljuj]. Kyjiv: Ukr. Biblijne Tovarystvo, 2003. 1164 p.
17. *The Dictionary of the Ukrainian Language*: [Slovar ukrajinsjkoji movy] : u 4 t. / uporjad. z dodat. B. Ghrinchenko. Reprynt, 1907. Kyjiv: Vyd-vo Dovira – UNVC "Ridna mova", 1997. T. 1–4.
18. Cymbaljuk Ju., Kobiv J., Smurova L., Latun L. *Biblical Wisdom in Latin Proverbs in Ukrainian and English* [Biblijna mudristj u latynsjkykh aforyzmakh ukrajinsjkoju i anghlijsjkoju movamy]: nauk.-navch. posib. Vinnycja: NOVA KNYGhA, 2003. 410 p.
19. Shevchenko T. *The Complete Works* [Povne zibrannja tvoriv] : u 12 t. / uporjad. ta avt. koment. B. C. Borodin ta in; redkol. : Y.P. Kyryljuk (gholova) ta in. Kyjiv : Nauk. dumka, 1989–1991. T. 1–12.

20. Biblesoft's New Exhaustive Strong's Numbers and Concordance with Expanded Greek-Hebrew Dictionary. Biblesoft and International Bible Translators, Inc. 1994.
21. Nelson's Illustrated Bible Dictionary. PC Study Bible. Thomas Nelson Publishers, 1986. Biblesoft and International Bible Translators, Inc., 1994.
22. Shevchenko T. Kobzar / [transl. by Vera Rich]. Kyiv: Mystetstvo, 2013. 335 p.
23. The Holy Bible (the King James Version). London: Trinitarian Bible Soc., s. a., 1152 p.

Дата надходження до редакції – 08.05.2018 р.
Дата затвердження редакцією – 11.06.2018 р.

УДК 81'37[81'36]:81'4=161.2

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2018.36.169-186>

Малишева М. А.

ТАКСОНОМІЯ ІМПЕРАТИВА В РЕЛІГІЙНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті визначено модальні відтінки релігійного імператива, диференційовано їх відповідно до логіко-інтуїтивного світовідчуття релігійних текстів дослідника через силу ухилення виконання бажаної дії адресатом; надано термінологічного визначення периферії наказу в імперативному висловленні та створено таксономію наказового способу в релігійному дискурсі за принципом фізичної дисперсії світла. Відзначено, що релігійний дискурс є найбільш специфічним та складним проявом комунікативних одиниць, у якому лінгвістичні закони діють за семантичним значенням і прагматично відображають нетрадиційні співвідношення між морфологічними та синтаксичними граматичними категоріями. Також у статті здійснено оцінку лінгвопрагматичних дискурсивних теоретичних досліджень; розглянуто питання модального співвідношення дійсності та ствердження в лінгвістиці; відзначено, що імператив як граматична категорія дієслова має не лише